

fortsættelse udgangspunkt for tidens anden markante forfatterpersonlighed, Thomas Walsingham, som med sin *Historia Anglicana* i både en længere og kortere form havde ambitioner om at gentage Matheus Parisiensis' præstationer. Da de trykte udgaver af hans værker gennemgående er forældede, er behandlingen i dette kapitel, s. 118 flg., meget værdifuld. Som eksempel på hans interesse for »fjerne« lande fremdrages Danmarksbeskrivelsen fra 1406 med de hjemvendende ledsagere for Philippa, Erik af Pommerns dronning, som hjemmelsmænd, jfr. s. 128.

Forfatteren havde oprindeligt tænkt sig at standse med Richard III.s død i 1485, men ombestemte sig, fordi en række værker fortsatte ind i Tudor-kongernes tid. Derfor blev det også naturligt at indarbejde karakteristikker af humanismens engelske repræsentanter, den indvandrede italiener Polydore Vergil, hvis *Anglica Historia*, bevaret i autograf i Vatikanbibliotekets Urbinosamling og trykt 3 gange i Basel 1534-55, stadig spiller en vis rolle ved vurderingen af Henrik VII.s tid, herhjemme også kendt af Leonora Christine og benyttet i Hæltinners Pryd, siden ekscerperet af Langebek til hans *Diplomatarium*. Vergil opdagede Gildas og udgav teksten i 1525 under titlen *De excidio Britanniae* i moderne tekstkritisk form. Den anden repræsentant er Thomas More (henrettet 1535), som samtidig med arbejdet på *Utopia* 1510-18 skrev en biografi af Richard III, dels i en latinsk, dels en engelsk version, den første beregnet på det internationale publikum, den engelske for det hjemlige, ikke identiske, begge ufuldendte og først trykt efter hans død.

Et halvark, indsat mellem s. 168 og 169, indeholder 14 tavler med prøver på originale hænder og illustrationer fra flere krøniker, og bindet afsluttes med omfattende registre, s. 519-644, af samme form som i bind 1.

Herluf Nielsen

Coinage and Monetary Circulation in the Baltic Area c. 1350-c. 1500. Nordisk Numismatisk Årsskrift 1981. Kbh, Nationalmuseet, 1982. 274 s. Ill. 150 kr.

Årgangen indeholder 13 af de 15 foredrag, der holdtes ved Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings 200 års jubilæum i 1981, samt et forbindende referat på engelsk og dansk ved Jørgen Steen Jensen.

Der indledes med *John Day's* *The Question of Money Contraction* om størrelsen af møntomløbet i Europa fra 1325 til 1475, og hovedtesis på baggrund af engelske, franske og italienske kilder er den, at det samlede omløb af ædelmetal mindskedes med ca. 50% i det givne tidsrum. Årsagen kunne bl.a. være handelsunderskud i forhold til de nærliggende lande. *Rolf Sprandel* betoner i *Zahlungsströme im hansisch-nordischen Raum* de regionale forskelle i de disponible pengemængder og peger på Skånemarkedet, kongernes pantsættelser af riget for store summer, genindløsningen, kongedøtres medgift og kampen om hansestædernes privilegier op til freden i Stralsund 1370 som kildemateriale til bedømmelse af de omsatte og omsættelige pengemængder i Danmark.

To andre bidrag: *G. Stefke*, *Silbergeldprobleme im westlichen Ostseeraum ca. 1380-1430* og *Bernd Kluge*, *Die Wittenprägung in Mecklenburg/Pommern und ihr Anteil am Geldverkehr des Ostseeraumes* behandler *witten-mønten* (= 4 penning; første prægning 1365) og dens udbredelse, efterligningen af dem og opstillingen af

en udmøntningskrologi, i rimelig grad støttet på skriftlige kilder, møntrecesserne og Stralsunds Liber memorialis, og det har interesse, fordi hviden (witten) har spillet en væsentlig rolle i den tid, da danske udmøntninger ikke fandtes. De genoptoges som bekendt først i slutningen af dronning Margretes tid, for derefter at øges stærkt under Erik af Pommern, Kristoffer af Bayern og Kristian 1., dels som hvide under de to sidstnævnte i tilslutning til det nordtyske system, dels som kobbersterling under Erik af Pommern. *Jørgen Steen Jensen* gennemgår med *Monetary Circulation in Denmark* møntfundene fra 15. årh., suppleret med kirkegulvsvfundene, og peger på lokale forskelle i omløbet, f.eks. tilstedeværelsen af de pommerske »Finkenaugen« på Bornholm, som nok i begyndelsen er blevet modtaget med mistro, jfr. at Jens Uf, høvedsmand på Bornholm, sender nogle af dem til kontrol i Danzig som værende sat i omløb derfra, men får det svar, at ingen vedtægt eksisterer for betaling i mønt, bortset fra »vore herrers mønt«, *Hansisches Urkundenbuch IV* nr. 597-98.

Kolbjørn Skaare og *Brita Malmer* belyser møntomløbet i Norge og Sydøstsvrige, og *Pakka Sarvas* en hidtil ukendt Erik af Pommern sølv mønt, fundet i Tavastehus. Endvidere behandler tre polske forskere møntforhold i Pommern og den tyske ordensstat. Til det sidste slutter sig det estiske bidrag af *Michail Nemirovitsch-Dantschenke* (ved oplæser): *Zur Datierung Estländischer Schatzfunde*, hvori opstilles en kronologi for møntprægninger i Dorpat og i Reval, det sidste sted for ordensmesteren i Livland under den tyske orden, men møntomskriften lokker forfatteren til i sit Beilage 6 at tale om »des Livländischen Ordens«, og derfra går udtrykket videre til resuméerne.

Af en anden karakter er *Svend Gissels Payment in Money and in Kind in Scandinavia*, som gør rede for, hvornår man går fra landgilde i naturalier til landgilde i mønt, om man kan forklare årsagerne hertil, og diskuterer om landgildeangivelserne kan tolkes som tegn på en begyndende pengeøkonomi.

På s. 221-27 er 71 af de behandlede mønter afbildet, og bindet afsluttes med årsberetninger fra de nordiske møntsamlinger.

Herluf Nielsen

POUL SVENSSON (red): *Løjttavlen, et sønderjysk alterskab*. Frøslev, Forlaget De unges Kunstkrede, 1983. 175 s. rigt ill. med 30 farveplancher. 300 kr.

Det er den rene nydelse at holde *Løjttavlen* i hånden. Bogen om tavlen altså. Tilrettelæggelse, typografi, det kriderede papir og først og fremmest de fremragende farvegengivelser af Allan Carlsens fotografiske optagelser af tavlens billedverden. Altsammen lækkert. Altsammen skal befordre opfattelsen af altertavlen som et »kunstværk« hvilket understreges af forordet der beklager »at gammel kunst i dansk eje lades i stikken, fordi det er for bekesteligt at få den frem på det beskedne danske bogmarked«.

Der er ikke meget ved at skrive om de smukke farvegengivelser. De skal ses og ikke omsættes i superlative ord. Men bogen rummer desuden megen tekst leveret vederlagsfrit af forfatterne H.V. Gregersen: *Løjt sogn i 14- og 1500-årene*, Otto Norn: *Løjttavlen i rum og lys*, Elisabeth Kofod-Hansen: *Altertavlens historie indtil reformationen*, Ulla Haastrup: *Altertavlen i Løjt*, Merete Geert Andersen: *Løjttavlens hellige mænd og kvinder* og Søren Kaspersen: *Kirken som en have*.